

logical phenomena are analyzed, regularities of the creation of verbal nouns and passive participles are traced. **Methodology.** The descriptive method, continuous sampling method, the method of morpheme and word formation analysis is used. The **finding** is the establishing of morphophonological features of new verbal words using morphophonological models. The accordance / discordance of word formation norms of modern Ukrainian language is found. **Practical value.** The results of the research can be used in special courses on problems of word formation and word creative morphophonology, in the process of writing textbooks in morphophonology, morphemics and word building of the Ukrainian language at a high school, and while creating derivational dictionaries.

Results. Nouns denoting persons, processes, states are mainly formed from new verbs because there is a constant need for naming new concepts, processes, phenomena. New words, which are formed from verbs or word combinations, including the verb, are rarely passive participles. New verbal nouns and passive participles are formed according to the rules of the word formation of modern Ukrainian language. The main typical morphophonological phenomenon which is used in all new verbal words is final verbal truncation. However, morphophonological models were singled out where they happened to combine several morphophonological phenomena simultaneously.

Key words: word composing, derivational type, morphophonological model, verbal nouns, passive participles, truncation, suffix morpheme augmentation, emphasis alternation, alternation of phonemes.

Надійшла до редакції 10.11.2014 р.



УДК 811.162.1'366'37:001.4

В. В. Губич,

аспірантка кафедри загального та слов'янського мовознавства
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французський бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,
тел. : +38(048) 776-04-42,
vitalina.gubich@rambler.ru

КОДИФІКАЦІЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОРФОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У „ГРАМАТИЦІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ” О. КОПЧИНСЬКОГО І „СЛОВНИКУ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ” С. Б. ЛІНДЕ

Статтю присвячено розгляду морфологічної термінології в першому польському шкільному підручнику з граматики – „Граматиці польської мови”

Онуфрія Копчинського (повне видання 1917 р.) і фундаментальному „Словнику польської мови” Самуїла Богуміла Лінде в 6 т. (1807–1814 рр.). Основну увагу приділено фіксації регулярно відтворюваних спеціальних одиниць, їхній семантиці, співвідношенню питомих та запозичених слів, явищу синонімії та його причинам, основним способам творення морфологічних термінів.

Ключові слова: термін, термінологія, термінознавство, лінгвістична термінологія, морфологічна термінологія, „Грамматика польської мови” О. Копчинського, „Словник польської мови” С. Б. Лінде.

Лінгвістична термінологія польської мови має багату історію, відображає універсальні та національні мовознавчі тенденції. Функціонування цієї лексики тісно пов’язане з низкою зовнішніх та внутрішньомовних чинників: з формуванням польської літературної мови, зі становленням польської мовознавчої науки в епоху Просвітництва, з впливом європейської лінгвістичної традиції тощо.

У сучасному мовознавстві спостерігаємо чимало праць, присвячених різним аспектам вивчення термінів. Зокрема специфіку терміна та основні поняття термінології досліджували О. О. Реформатський [19], О. В. Суперанська [21], В. М. Лейчик [14], В. П. Даниленко, Д. С. Лотте, С. Гайда [28], С. Дубіш [27], В. Новицький, мотиваційні моделі термінів вивчала Т. Л. Канделакі [11], питаннями унормування термінології, термінотворення та термінографії займалися Т. Р. Кияк [12], Л. О. Симоненко [13]. У світлі антропоцентричної парадигми розглядають термінологічні питання А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько [7], В. Іващенко [10], О. Голованова [2], В. Змажер, М. Мазур, Ю. Лукшин [31] та ін. Історії українського термінознавства присвячена колективна монографія Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, в якій подається характеристика основних галузевих термінологій [18]; українську лінгвістичну термінологію та її окремі розділи досліджували В. В. Захарчин [9], О. В. Медведь [17], О. О. Селіванова [20], І. А. Ярошевич [23], польську лінгвістичну термінологію вивчали З. Голомб [STJ], А. Корончевський [30], І. Плученник [33], К. Полянський [STJ].

Незважаючи на чималу кількість наукових праць в галузі термінознавства, спостерігаємо відсутність комплексного історико-онімасіологічного дослідження польської граматичної термінології з урахуванням лінгвокультурного аспекту. Наша стаття присвячена формуванню та розвитку морфологічної термінології у новопольській період історії польської мови, який припадає на кінець XVIII ст. і до 1939 р. Він характеризувався бурхливим розвитком

мовознавчої науки, про що свідчить численна кількість надрукованих граматик, підручників, словників, наукових трактатів, присвячених польській мові. Це період активного формування лінгвістичної термінології на основі національних ресурсів. Розгляд процесу усталення досліджуваної термінології у зазначений період, вивчення тенденцій розвитку спеціального лексику зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета статті полягає у розгляді польської морфологічної термінології на початку XIX ст. та її унормування в „Граматиці польської мови” Онуфрія Копчинського („Gramatyka języka polskiego: dzieło rozgonne”, Warszawa, 1817) і „Словнику польської мови” Самуїла Б. Лінде в 6 т. („Słownik języka polskiego”, Warszawa, 1807–1814). Поставлена мета передбачає виконання наступних **завдань**: зібрати корпус морфологічних термінів (далі – МТ), які вживаються у працях О. Копчинського та С. Б. Лінде, розглянути їх семантичний обсяг; встановити співвідношення власне польських та запозичених термінів; виявити продуктивні словотвірні способи, за допомогою яких утворено спеціальні лексеми.

Матеріалом слугували 243 терміни морфології польської мови, зокрема назви повнозначних (*іменник, прикметник, займенник, дієслово, прислівник*) і неповнозначних частин мови (*прийменник, сполучник, вигук*) та найменування їхніх граматичних категорій, що були зібрані методом суцільної вибірки з граматики польської мови О. Копчинського і „Словника польської мови” С. Б. Лінде.

Треба наголосити, що терміносистеми у польській мові оформлюються досить пізно. Хоч перші відомості про польську мову і польський народ належать до IX ст., однак літературною мовою поляків (після прийняття в 966 році християнства) була латина. У середині XVIII ст. латина виходить з активного вжитку поляків, національна мова витісняє її з усіх галузей суспільного життя. Виникає потреба у підручниках польської мови для шкіл та словниках, перші з яких були написані латинською мовою, наприклад, „Lexicon Latino-Polonicum ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum”, Królewiec, 1564), найстарший підручник польської мови П. Статоріуша-Стоєнського („Polonicae grammatices institutio”, Kraków, 1594) [SJP, t. 2, s. 353, 412–413].

Значний внесок у розвиток мовознавчої термінології та методики викладання польської мови здійснили відомий польський мовозна-

вєць і педагог в школах католицького чернечого ордену пiарiв **Онуфрiй Копчинський** (1735–1817), який пiдготував „Граматику польської мови для національних шкiл” („Gramatyka dla szkół narodowych w trzech częściach, dla klas I–III”, 1778–1839; „Gramatyka języka polskiego. Dzieło pozgonne”, Warszawa, 1817) [SJP, t. 2, s. 666]) та відомий лексикограф, мовознавець, перекладач, педагог **Самуїл Богумiл Лiнде** (1771–1847), автор шеститомного тлумачного словника польської мови, який мiстив близько 60 тис. слiв [22] („Słownik języka polskiego”, Warszawa, 1807–1814; друге видання 1854–1861 pp., перевидання – в 1951 p. і 1994–1995 pp.).

„...Цiннiсть граматики Копчинського тим бiльша, що він зумiв створити ... пiдручники польської граматики, написанi польською тодi, коли в Польщi бракувало навиць питомої граматичної термiнологiї”, – наголошує I. Стасєвич-Ясюкова [35, s. 276]. О. Копчинський був автором значної кiлькостi термiнiв, бiльшiсть з яких використовуються у сучасному мовознавствi. „...Це заслуга передовсiм самого автора, який чудово знав польську мову та її словотвiр...” [26, s. 56].

Натомiсть „Словник польської мови” С. Б. Лiнде є найвiдомiшою працею польської лексикографiї (основними джерелами для його роботи стали словники Г. Кнапiуша та М. А. Троца, друкованi видання та рукописи, художня лiтература, науковi тексти, хронiки, шкiльнi пiдручники, публiцистичнi та полiтичнi тексти, розмовне мовлення) [24; 34, s. 21], для пояснення слiв автор iнколи дає справжню енциклопедичну iнформацiю з рiзних галузей ремесел [29, s. 654]), основнi лiнгвiстичнi термiни.

Першi польськi граматики i словники фiксували МТ, рекомендованi до застосування у науково-методичнiй та мовленнєвiй практицi, сприяли унормуванню мовознавчої термiнологiї. У сучаснiй лiнгвiстицi пiд термiном **кодифiкацiя** розумiють: „визначення i опис правил вимови, письма (графiка, орфографiя, пунктуацiя), словотворення i слововживання, побудови речень i тексту... Кодифiкацiя здiйснюється через пiдручники i навчальнi посiбники, правописи, довiдники i словники” [16, с. 169]); „систематизоване закрiплення термiнiв у наукових джерелах (граматиках, словниках, навчально-методичнiй лiтературi), що орієнтує мовцiв на дотримання єдино можливої установленої мовної норми” [23, с. 50].

Вивченням семантичної природи, граматичної організації і функціонування термiнiв, якi обслуговують рiзнi сфери професiйної

діяльності людини, займається *термінознавство* (термін запропоновано у 60 рр. ХХ ст.), натомість за *термінологією* зберігається значення сукупності слів і словосполучень, що виражають спеціальні поняття [3, с. 7]. Терміни на шляху до кодифікації проходять складний шлях, оскільки мають відповідати основним вимогам до цього типу мовних одиниць, пор: „номінативна спеціальна лексична одиниця (слово чи словосполучення), що приймається для точного називання понять” [4, с. 30]. Лінгвістична термінологія – це сукупність слів та словосполучень, що використовуються у мовознавстві для передавання основних спеціальних понять мовознавства і для називання типових об’єктів даної наукової галузі [1, с. 509]. П. Гриценко та І. Казимирова наголошують на взаємозв’язку лінгвістичної термінології з її лексикографічним представленням, оскільки система відповідних термінів тісно пов’язана із розвитком мовознавства [5].

У центрі нашої уваги перебуває **морфологічна термінологія** – система спеціальних лексичних одиниць, які використовуються для називання і позначення понять морфології, одного з розділів мовознавства, який „вивчає будову слів з точки зору залежності його значення від утворюючих його морфем” [СЛТ, с. 243].

Спеціальні слова, що позначають морфологічні поняття у „Граматиці польської мови”, належать до лексем, запропонованих О. Копчинським (крім терміна *zaimek* ”займенник”, що ввів в науковий обіг Б. К. Маліцький (В. К. Malicki „Klucz do języka francuskiego, to jest gramatyka polsko-francuska”, Kraków, 1700) [29, s. 669; 30, s. 21–22]), які збереглися до нашого часу. Представлено назви всіх повнозначних частин мови (зберігаємо авторське написання – В. Г.): *rzeczownik* „іменник”, *przymiotnik* „прикметник”, *czasownik* ”дієслово”, *zaimek* ”займенник”, *imiestów / imiosłów* ”дієприкметник”, *przysłówek* „прислівник”, *przyimek* „прийменник”, *spójnik* „сполучник”, *wykrzyknik* „вигук” [Корцз., с. 37–38]. На позначення числівника використовуються двокомпонентні словосполучення *wyraz liczbowy / liczebny*, *imię rachunkowe*, також числівники від 1 до 4 названо прикметниками (*przymiotnikami*), а від 5 і більше – іменниками (*rzeczownikami*) [Корцз., с. 69]. Це пов’язано, мабуть, з тим, що у праслов’янській мові числівників як частини мови не існувало: їхню роль виконували іменники та прикметники, а найдавніші назви чисел змінювалися за іменними типами основ [15, с. 21].

Цікаво, що у досліджуваній період МТ *imiosłów / imiosłów* „дієприкметник” вживався на позначення і дієприкметника, і дієприслівника. О. Копчинський окремо позначає *imiosłów osobliwy* „дієприслівник” та *imiosłów zwyczajny* „дієприкметник”: „Imiosłów nazwany *osobliwym*, ...nieodmienny, kończący się na *-qc, -szy*...; imiosłów *zwyczajny*, zakończony na *-qcy*..., *-any, -ony, -ęty, -ity, -uty*...Mają rodzaje, liczby, przypadki” [Корпц., s. 105]. Крім того, *wyrazy imiosłowowe* (дієприкметникові слова) автор називає *przymiotnikami słowowymi* (дієслівними прикметниками) [Корпц., s. 104]; ці словосполучення – описові терміни, так звані *передтерміни* („спеціальні лексеми, які використовуються як терміни для найменування нових сформованих понять, але які не відповідають основним вимогам до термінів”, частіше це описові звороти, сурядні сполучення слів, словосполучення, що містять дієприкметниковий або дієприслівниковий зворот) або свідчать про початковий етап номінації [4, с. 44].

До назв граматичних категорій частин мови відносимо такі МТ та їх синоніми: *rodzaj / genus* „рід”, *liczba / numerus* „число”, *przypadek / spadek / casus* „відмінок”, *stopień / gradus* „ступінь”, *osoba* „особа”, *czas / tempus* „час”, *tryb / modus* „спосіб”, *stan* „вид, стан дієслова” [Корпц., s. 42, 48, 52–53, 88, 90, 100, 102, 668–669; SJP, s. 82, 106, 348, 392, 561, 562, 1219, 1268, t. 5, s. 40, 426, 667]. Поряд із питомими термінами „Словник польської мови” С. Б. Лінде фіксує й латинські за походженням відповідники, наприклад: „*Przypadek – przypadkowa odmiana zakończenia imion, casus, spadek. Rs. надежь*” [SJP, t. 2, cz. 2, s. 1219].

Грамматична категорія жіночого роду має також два синонімічних МТ: „*Rodzaj niewieści czyli żeński*” [Корпц., s. 42] оскільки у старо- та середньопольській періоди (1136 – 80 рр. XVIII ст.) [29, s. 3, 215] на позначення жінки використовувалися лексеми *żeńszczyzna, białogłowa, białka, niewiasta, żona* [26, s. 58] (у сучасній польській мові – *kobieta*).

МТ *однина* позначається як *liczba pojedyncza / liczba osobliwości*, множина – *liczba mnoga / wielości* [SJP, t. 1, cz. 2, s. 1268; Корпц., s. 52]. У сучасній морфологічній польській терміносистемі вживаються терміни-словосполучення *liczba pojedyncza, liczba mnoga* [USJP; STJ, s. 316].

На позначення відмінків, крім термінів, утворених О. Копчинським (*mianownik, dopełniacz, celownik, biernik, narzędnik, miejscownik, wołacz*), використовуються словосполучення: *imiona rachunkowe*:

przypadek pierwszy, drugi, trzeci, czwarty, piąty, szósty, siódmy [Корч., s. 52–53], а у С. Б. Лінде – й латинські відповідники найменувань відмінків.

Поняття виду (сучасний термін *aspekt* [STJ, s. 58]) та стану дієслова (сучасний термін *strona* [STJ, s. 537]) позначає МТ *stan* „стан” („*stan słowa: położenie w myśli naszej (czynny, bierny i niaki), stan w mowie, jego początek, ciąg i koniec (poczynający, niedokonany, dokonany), iednorazowy albo często powtarzany (iednotliwy, częstotliwy, oboie)*” [Корч., s. 88–89]), запозичений з загальнонародної мови (*stan* „сукупність обставин, умови, в яких хтось або щось перебуває..., ситуація” [USJP]).

Для найменування різновидів наказового способу вживаються словосполучення *tryb łagodniejszy, tryb surowy*: „*Tryb rozkazujący najskromniejszy jest w zakonzeniach swoich, bo też ludzie niebardzo lubią rozkazy, łagodniejszy, bez nalegania (idź na plac), surowy, z naleganiem (idźże na plac)*” [Корч., s. 102].

Аналіз МТ у „Граматичі польської мови” О. Копчинського та в „Словнику польської мови” С. Б. Лінде виявив терміни-дублети (з різною формою) [8, с. 105], а саме: 1) питомий та запозичений термін (усього 49 термінологічних дублетних пар): *imię – nomen* („іменна частина мови”) [SJP, t. 1, cz. 2, s. 903]; *imię rzeczowne – nomen substantivum* („іменник”) [SJP, t. 1, cz. 2, s. 903]; *imię rzeczowe zbiorowe – collectivum* („збірний іменник”) [SJP, t. 6, s. 344]; *imię przymiotne – nomen adiectivum* („прикметник”) [SJP, t. 1, cz. 2, s. 903]; *zaimek dzierżawczy – pronomen possessivum* („присвійний займенник”) [SJP, t. 1, cz. 1, s. 596]; *słowo – verbum* („дієслово”) [SJP, t. 5, s. 296]; *imiesłów / imiosłów – participium* (дієприкметник) [SJP, t. 1, cz. 2, s. 904]; *przypadkowanie – deklinacja* („відміна”) [Корч., s. 52; SJP, t. 1, cz. 1, s. 416]; *przypadek – casus* („відмінок”) [SJP, t. 2, cz. 2, s. 1219]; *mianownik – Nominativus* („називний відмінок”) [SJP, t. 2, cz. 1, s. 64; SJP, t. 1, cz. 2, s. 1219]; *czasowanie – koniugacja* („дієвідміна”) [SJP, t. 1, cz. 1, s. 351]; *czas zaprzyszły – plusquamperfectum* („давноминулий час”) [SJP, t. 6, s. 743] тощо; 2) автохтонні терміни (всього 22 термінологічні дублетні пари): *imię rzeczowe zbiorowe – wyraz zbiorowy* („збірний іменник”) [Корч., s. 41–42; SJP, t. 6, s. 344]; *rzeczowniki liczbowe – imię rzeczowne liczbowe – wyraz liczbowy – imię liczebne* („числівник”) [Корч., s. 41–42; SJP, t. 1, cz. 2, s. 1269]; *imię przymiotne – wyraz przymiotny* („прикметник”) [Корч., s. 36–37; SJP, t.

1, cz. 2, s. 903, t. 2, cz. 2, s. 1213]; *przysłówek* – *przysłowie* – *dosłowie* („прислівник”) [SJP, t. 2, cz. 2, s. 1239]; *przyimek* – *przedślowie* („прійменник”) [SJP, t. 2, cz. 2, s. 1198]; *odmiana* – *przypadkowanie* – *spadkowanie* („відмінювання”) [Корпц., s. 43, 52; SJP, t. 1, cz. 1, s. 416, t. 2, cz. 2, s. 1219]; *mianownik* – *mianujący* – *przypadek pierwszy* („називний відмінок”) [Корпц., s. 52–53, SJP, t. 2, cz. 1, s. 64; SJP, t. 1, cz. 2, s. 1219] тощо. Як бачимо, у парі „питомий – запозичений термін” другим виступає латинський відповідник, власне польський термін є калькою: *imię* – *nomen* (грам. „ім’я”); *słowo* – *verbum* („дієслово”); *odmiana* – *deklinacja* („відмінювання”).

С. Б. Лінде фіксує у своїй праці основні МТ, представлені не тільки в граматиці польської мови О. Копчинського, а й у словнику Я. Мончинського („*Mianownik – Grammat. Mianujący, casus Nominativus. Mącz.*” [SJP, t. 2, cz. 1, s. 64]), М. А. Троца („*Nowy dykcjonarz, to jest mownik polsko-francusko-niemiecki*”, 1744–1772), а поряд подає латинські назви (*przypadek* – *casus*), питомі терміни (*przypadek* – *spadek*).

Окремі МТ мають по декілька синонімів-дублетів, наприклад: *przysłówek* „прислівник” (зберігся у сучасному мовознавстві [STJ, s. 471]) – *przysłowie* (у сучасній польській мові „прислів’я”) – *dosłowie* – *adverbium* – *adverb* (спостерігаємо процес елізії від латинського терміна *adverbium*) [Корпц., s. 108; SJP, t. 1, cz. 1, s. 5, s. 494, t. 2, cz. 2, s. 1239]; *odmiana* (вживається у сучасній польській мові в таких значеннях: „1) відмінювання слова; 2) збір форм, властивих даному слову залежно від його граматичних категорій; флексія; 3) частина граматики, що об’єднує відмінювання та дієвідмінювання; флексія” [USJP; STJ, s. 390]; „відмінювання, дієвідмінювання” – *przypadkowanie* – *spadkowanie* – *deklinacja* / *deklinacja* (вживається на сучасному етапі в значенні: „1) відмінювання іменників, прикметників, займенників, дієприкметників та числівників за відмінками та числами; 2) система такого відмінювання” [USJP; STJ, s. 119–120]) [Корпц., s. 43, 52; SJP, t. 1, cz. 1, s. 416, 651, t. 2, cz. 2, s. 1219]. Наслідком перекладу латинського МТ є наявність кількох питомих слів, зазвичай це терміни-словосполучення: *imię rzeczowne* – *imię istotne* („іменник”), *imię przymiotne* – *imię dodane* („прикметник”) [SJP, t. 1, cz. 2, s. 903].

Автохтонні та запозичені дублетні МТ свідчать про подальшу динаміку лінгвістичної термінології польської мови, пошуки зразкових термінологічних варіантів, а також неусталеність існуючої мовної норми.

Серед морфологічних термінів польської мови у розглядуваний період було виявлено нечисленну кількість **термінів-варіантів: фонетико-графічних**, що відрізняються вимовою та варіантним написанням лексем: *imię słów* – *imiosłów* („дієприкметник”); **слово-твірних**, які різняться словотвірними афіксами (*słowo czynne* – *słowo czyniące* („активний стан дієслова”); *zaimek dzierżawczy* – *dzierżawny* („присвійний займенник”), *wyraz liczbowy* – *liczebny* („числівник”); **морфолого-синтаксичних**, один із яких – це термін-словосполучення, а інший – його коротка форма, що з’явилася внаслідок морфологічних та синтаксичних процесів: *imię rzeczowne* – *rzeczownik* („іменник”); *imię przymiotne* – *przymiotnik* („прикметник”) [Korcz., s. 36–37; SJP, t. 1, cz. 2, s. 903, t. 2, cz. 2, s. 1213]; *słowo czasowe* – *czasownik* („дієслово”) [Korcz., s. 98].

Ненормований характер морфологічної термінології виявляється на прикладі **відносних синонімів** (з частковим збігом змістової сутності [9, с. 274]), серед них було виявлено **текстуальні**, один із яких за значенням ширший, але використовується з метою кращого розуміння позначуваного поняття: *czasowanie* („дієвідмінювання”) – *koniugacja* – *forma* (будова виразу, в якій можна вирізнити складові елементи, що виражають лексичні або граматичні функції [USJP]) [Korcz., s. 52; SJP, t. 1, cz. 1, s. 351]: „*Jako w rzemiosłach są formy na robienie iednakich rzeczy, tak w językach są formy na przyradkowanie i czasowanie. Kpcz. Gr.*” [SJP, t. 1, cz. 1, s. 651]. Треба зазначити, що у сучасній польській лінгвістичній терміносистемі латинські терміни також можуть вживатися поряд із питомими, зокрема назви деяких частин мови (*nomen* – *imię* [STJ, s. 379], *verbum* – *czasownik* [STJ, s. 109]), граматичних категорій (*collectivum* – *wyraz zbiorowy* [STJ, s. 101], *comparativus* – *stopień wyższy* [STJ, s. 101], *imperativus* – *tryb rozkazujący* [STJ, s. 245], *participium* – *imię słów* [STJ, s. 413]).

У процесі розвитку деякі питомі МТ занепали (*spadkowanie*, *mianujący*, *rodzaj niewieści*, *słowo*, *liczba osobliwości / wielości* тощо), з синонімічного термінологічного ряду, фонетичних та словотвірних варіантів обрано найвдаліший з точки зору мовного колективу термін, наприклад, *przysłówek* [USJP]), *imię słów*, *zaimek dzierżawczy*. Серед морфолого-синтаксичних варіантів МТ занепали терміни-словосполучення (*imię rzeczowne*, *imię przymiotne*).

Продуктивними словотвірними способами у морфологічній термінології польської мови в розглянутий період були: 1) творення словосполучень (135 МТ, або 55,5 % від досліджених терміноодиниць), 2) афіксація (33 МТ, або 13,6 % від досліджених мовних одиниць, серед яких суфіксальним способом утворено 22 МТ, або 66,6 % від досліджених мовних одиниць), 3) запозичення термінів (50 МТ, або 20,6 % від досліджених мовних одиниць), що свідчить про універсальні тенденції у формуванні термінологічних систем слов'янських мов (див. праці В. Даниленко, О. Голованової, І. Кочан та ін. термінологів) [6, с. 29, 32, 37; 2, с. 94, 107; 18, с. 127].

Зібраний матеріал засвідчив, що формування та кодифікація МТ польської мови залежить від позамовних та мовних чинників, це складний довготривалий процес. Розвиток МТ польської мови відбувався у двох напрямках: утворення питомих новотворів, вираження спеціальних понять національно-мовними засобами (пуристична тенденція у граматиці О. Копчинського, його прагнення до закріплення питомих терміноодиниць) та збереження запозиченої термінології, переважно латинського походження, її адаптація в польській лінгвістичній терміносистемі (інтернаціональна тенденція у словнику С. Б. Лінде). На початку XIX ст. у розглянутій термінології зафіксовано 5 термінів, що номінували повнозначні частини мови, 2 терміни – номінували неповнозначні частини мови та вигук, а також терміни на позначення граматичних категорій цих частин мови. Наявність синонімів та термінів-дублетів вказує на неусталений характер МТ польської мови у досліджуваній період.

„Грамматика польської мови” О. Копчинського та „Словник польської мови” С. Б. Лінде мали значний вплив на формування лінгвістичної термінології в цілому, сприяли поширенню та кодифікації польських МТ.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розгляді лінгвістичної терміносистеми польської мови зі встановленням закономірних тенденцій, притаманних історії її формування та сучасному стану.

Список використаних джерел та літератури

1. Ананьева Н. Е. История и диалектология польского языка: учебник / Н. Е. Ананьева. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 301 с.

2. Голованова Е. И. Введение в когнитивное терминоведение / Е. И. Голованова. – М. : Флинта; Наука, 2011. – 224 с.
3. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. специальностей вузов / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. школа, 1987. – 104 с.
4. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр „Академия”, 2008. – 304 с.
5. Гриценко П. Засади створення „Словника лінгвістичних термінів” / П. Гриценко, І. Казимилова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id73/>
6. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
7. Д’яков А. С. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім „КМ Academia”, 2000. – 218 с.
8. Думанська Л. Б. Явище синонімії в сучасній українській термінології будівництва та архітектури / Л. Б. Думанська // Записки з українського мовознавства: Зб. наук. праць. – Одеса : Астропринт, 2006. – Вип. 16. – С. 273–278.
9. Захарчин В. В. Українська мовознавча термінологія кінця ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. В. Захарчин. – К., 1995. – 18 с.
10. Іващенко В. Л. Когнітивне термінознавство: перспективи розвитку / В. Л. Іващенко // Термінологічний вісник : зб. наук. праць. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип 1. – С. 47–54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/51160>
11. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 168 с.
12. Кияк Т. Проблема лінгвістичного упорядкування термінології / Т. Кияк // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 13–16.
13. Крыжановская А. В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии: Монография / А. В. Крыжановская, Л. О. Симоненко. – К. : Наук. думка, 1987. – 163 с.
14. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : Либроком, 2009. – 256 с.
15. Лучик В. В. Вступ до слов’янської філології: підручник / В. В. Лучик. – 2-е вид., випр., доп. – К. : ВЦ „Академія”, 2013. – 344 с.
16. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К., 2003. – с. 169.
17. Медведь О. В. Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан): автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Медведь. – Харків, 2001. – 16 с.

18. Панько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
19. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии: материалы Всесоюзного терминологического совещания. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 46–55.
20. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
21. Суперанская А. В. Общая терминология: вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 243 с.
22. Тимошук Р. П. Тлумачні словники в історії польської лексикографії / Р. П. Тимошук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Komparatyvni_doslidzhenna_12_2010/188_193.pdf
23. Ярошевич І. А. Становлення й кодифікація української морфологічної термінології / І. Ярошевич // Українська мова. – 2010. – № 3. – С. 44–54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37728>.
24. Bańko M. Słownik języka polskiego, Warszawa 1807–1814. Samuel Bogumił Linde / M. Bańko. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/37/slownik-jezyka-polskiego-warszawa-1807-1814>.
25. Błażejewicz O. Samuel Bogumił Linde – bibliotekarz i bibliograf / O. Błażejewicz. – Wrocław: Ossolineum, 1975. – 243 s.
26. Dąbrowska A. Język polski / A. Dąbrowska. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – 283 s.
27. Dubisz S. Miejsce terminologii w nowym wydaniu Słownika języka polskiego PWN / S. Dubisz // Neoterm. – 1996. – № 718. – S. 19 – 31.
28. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu / S. Gajda. – Opole : Wyższa Szkoła pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, 1990. – 145 s.
29. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego: W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa : PWN, 1985.
30. Koronczewski A. Polska terminologia gramatyczna / A. Koronczewski. – Wrocław : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1961. – 117 s.
31. Lukszyn J. Podstawy teoretyczne terminologii / J. Lukszyn, W. Zmarzer. – Warszawa : KJS, 2001. – 189 s.
32. Mazur M. Terminologia techniczna / M. Mazur. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1961. – 252 s.
33. Płóciennik I. Słownik wiedzy o języku / I. Płóciennik, D. Podlaska. – Bielsko-Biała : Wydawnictwo Park, 2004. – 326 s.
34. Samuel Bogumił Linde: twórca pierwszego słownika języka polskiego. – Toruń: Książnica Miejska, 1977. – 27 s.
35. Stasiewicz-Jasiukowa I. Narodziny gramatyki: o kontekstach powstania i warsztacie dzieła Onufrego Kopczyńskiego / I. Stasiewicz-Jasiukowa // Kwartalnik Historii Nauki i Techniki. – 1983. – 28 / 2. – S. 269–296.

- СЛТ – Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – изд 2-е, стереотип. – М. : Сов. Энциклопедия, 169. – 608 с.
- Корacz. – Korczyński O. Gramatyka języka polskiego. Dzieło pozgonne / O. Korczyński. – Warszawa : Druk. Księży Pijarów, 1817. – 250 s.
- Мącz. – Mączyński J. *Lexicon Latino Polonicum ex optimis Latinae linguae Scriptoribus concinnatum*, Ioanne Maczynsky Eqvite Polono interprete [...] (*Leksykon łacińsko-polski zestawiony z [tekstów] najlepszych pisarzy łacińskich*) / J. Mączyński. – Typographus Ioannes Daubmannus [Jan Daubmann], Regiomonti Borussiae [Królewiec], 1564. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=23849>
- SJP – *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*. – Т. 1–6. – Warszawa : Drukarnia XX. Pijarów, 1807–1814. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kpbc.umk.pl/publication/8173>
- STJ – Gołąb Z. Słownik terminologii językoznawczej / Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański. – Państwowe Wydawn. Naukowe, 1968. – 847 s.
- Tr. – *Nowy dykjonarz, to jest mownik polsko-niemiecko-francuski z przydatkiem przysłów potocznych, przestrog gramatycznych [...]* przez Michała Abrahama Troca / M. A. Trotz. – Lipsk : Nakładem Jana Fryderyka Gledycza, 1764. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=7138&from=publication>
- USJP – Uniwersalny słownik języka polskiego: w 4 t. / red. S. Dubisz. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. – Т. 1–4.

В. В. Губич

КОДИФИКАЦИЯ ПОЛЬСКОЙ МОРФОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В „ГРАММАТИКЕ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА” О. КОПЧИНСКОГО И „СЛОВАРЕ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА” С. Б. ЛИНДЕ

Статья посвящена рассмотрению формирования польской морфологической терминологии, зафиксированной в „Грамматике польского языка” О. Копчинского (1817) и „Словаре польского языка” С. Б. Линде (1807–1814). Основное внимание обращается на семантику исследуемой терминологии, соотношение собственно польских и заимствованных терминов, синонимии и ее причины, продуктивные способы образования терминов морфологии.

В изучаемый период времени (начало XIX века) формируются названия частей речи – 5 самостоятельных, 2 служебных и междометия, термины для обозначения их грамматических категорий. Но наряду с исконными словами активно используются их латинские соответствия, в частности, это явление характерно для словаря С. Б. Линде. Наличие большого количества синонимов (абсолютных и относительных) указывает на не вполне сформировав-

шуюся МТ. Данные тенденции являются закономерными для процесса терминологизации начала XIX века.

Ключевые слова: термин, терминология, терминоведение, лингвистическая терминология, морфологическая терминология, „Грамматика польского языка” О. Копчинского, „Словарь польского языка” С. Б. Линде.

V. V. Gubych,

Postgraduate Student of General and Slavic Linguistics Department,
Odesa I. I. Mechnikov National University,
24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,
tel. : 38(048) 776-04-42,
vitalina.gubich@rambler.ru

CODIFICATION OF THE POLISH MORPHOLOGICAL TERMINOLOGY IN „GRAMMAR OF THE POLISH LANGUAGE” BY O. KOPCZYŃSKI AND IN „DICTIONARY OF THE POLISH LANGUAGE” BY S. B. LINDE

The article deals with the formation of the Polish morphological terminology which is fixed in „Grammar of the Polish Language” by Onufry Kopczyński (1817) and „Dictionary of the Polish Language” by Samuel B. Linde (1807–1814). The main attention, firstly, is focused on the semantics of the studied terminology, the relations between the native Polish terms and foreign ones; secondly, it is focused on the phenomenon of synonymy, and its causes and productive ways of the formation of the terms of morphology.

Five names of the notional, two names of the functional and a name of the separate (interjection) parts of speech and some terms to describe their grammatical categories were formed during the period of time under consideration (the beginning of the XIX century). But side by side with the Polish terms their Latin compliances are used actively; in particular, it is a characteristic feature of the vocabulary by S. B. Linde. The relations between the Polish and foreign terms suggest that the Latin terms are borrowed due to extralinguistic factors.

A large number of synonyms (absolute and relative) indicates immatur uncoded nature of the terminology. Among the productive methods of the term formation prevails the analytical way (phrases), i.e. the domination of the descriptive terms indicates the primary stage of naming. In our opinion, these phenomena are a natural term formation process of the term system at the beginning of the XIX century.

Key words: term, linguistic terminology, morphological terminology, „Gramatyka języka polskiego” („Grammar of the Polish language”) by Onufry Kopczyński, „Słownik języka polskiego” („Dictionary of the Polish Language”) by Samuel B. Linde.

Надійшла до редакції 11.03.2015 р.